

**On Taraftaki Bodhisattva'nın
Buddha'ya Methiyesi:
Altun Yaruk Sudur: X. Tegzinç,
XXVII. Bölök
[R–M 644/18–649/08]***

Tükel bilge biliglig ulug bahşı Reşit Rahmeti ARAT'ka ...

Erdem Uçar**

Özet: Altun Yaruk Sudur, Beş Balıklı Şiņko Şeli Tutuņ tarafından Çince'den Uygurcaya tercüme edilmiştir. Türk Budizmini anlama noktasında bize büyük katkı sağlayan Altun Yaruk, ihtiva ettiği Türkçe dil malzemesiyle de paha biçilmez bir hazine niteliğindedir. Uygurca tercümenin iki versiyonu vardır: St. Petersburg yazması ve Berlin versiyonu. St. Petersburg nüshası Altun Yaruk'un mevcut en sağlam ve tam yazması olarak kabul edilmektedir. Makalede, Altun Yaruk'un St. Petersburg nüshasındaki XXVII. bölümünün yazıçevrimi yapılmış ve Uygurca orijinal metin Türkçeye aktarıldıktan sonra neşir açıklamalarla birlikte incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Altun Yaruk, XXVII. Bölök, Uygurca, Budist Uygur Edebiyatı.

**The Praise for Buddha from
Bodhisattvas of Ten Sides:
Altun Yaruk Sudur: Book X,
Chapter XXVII**

[R–M 644/18–649/08]

Abstract: Altun Yaruę Sudur was translated from Chinese to Uighur by Şiņko Şeli Tutuņ. There are two versions of Altun Yaruę: St. Petersburg manuscript and Berlin fragments. Altun Yaruę, especially its almost complete and most trustworthy text – St. Petersburg manuscript, contributes much to understanding of Turkish Buddhism and should be also valued as invaluable treasure of Turkish. In St. Petersburg version Chapter XXVII of Altun Yaruę are transliterated into Turkish, explained and analysed.

Key words: Altun Yaruk, Chapter XXVII, Uighur, Uighur Buddhist Literature.

* Makale, 2010 yılında, Georg August–Göttingen Üniversitesi, Seminar für Turkologie und Zentralasienkunde'deki çalışmam için kazandığımız "2219 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu" desteği ile hazırlanmıştır.

** Yard. Doç. Dr., Gediz Üniversitesi, Fen–Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, erdem.ucar@gediz.edu.tr veya merdemu@gmail.com.

I. Giriş

Uyguristiğin erken dönem temsilcilerinin hazırladıkları *Uigurica*, *Türkische Turfan-Texte* ve *Berliner Turfan-Texte* serilerindeki eserler, öncelikli olarak metinlerin doğru yazıçevrimini ve sağlıklı tercümelerini yapmayı hedeflemiştir. Bunun için pek çok bilinmeyen kelime ve yapıyla meşgul olunmuş ve bunların çözüme kavuşturulması için gayret sarfedimiştir. Bununla birlikte, Uygurca metinlerin Almancaya tercümesine de epey önem verilmiştir. Alman Uyguristler, Çin ve Hint kültürlerine ait Budist metinlerin Almanca tercümelerinden faydalanarak Budist Uygur metinlerin tercümesinde geçerli olabilecek, Annamari von Gabain'in tabiri ile bir '*Türkoloji Almancası*' yaratmıştı. Türkiye'deki Uyguristik çalışmalarına bakıldığında da benzer bir durumla karşılaşmak mümkündür. Reşit Rahmetî Arat'ın Uygurca metinleri Türkiye Türkçesi ile ifade ederken bugünkü Türkçeye nazaran daha 'ağır' bir dil kullandığına şahit oluyoruz. Benzer aktarma tekniğini, Arat'ın öğrencisi Şinasi Tekin de eserlerinde tatbik etmişti. Gerek Arat'ın gerekse Tekin'in Uygurca tercümeleri, anlaşılabilirlik bakımından neredeyse problemsiz görünmektedir.

Buradan hareketle, günümüzde Türkiye Uyguristiğinin en önemli problemlerinden birini de Uygurca metinlerin anlaşılır bir dille Türkiye Türkçesine aktarılması olarak göstermek kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Bunun için de ülkemizde Uygurca neşir meselesine daha fazla gayretle eğilmek gerekmektedir. Makalemizde, şimdiye değin Türkiye Türkçesinde aktarımı yapılmayan Altun Yaruk'un XXVII. bölümünün yeni bir neşirini sunacağız. Kelimelerin okunuşunda ve boşluk tamamlamalarda daha önceki neşirden (AYKaya) farklı olan yerler bulunmaktadır. Ayrıca, daha önceki neşirden farklı olarak, çalışmamızda Uygurca metinle Çince metnin mukâyesesi yapılacaktır. Ancak, çalışmamızdaki temel gaye Altun Yaruk'un XXVII. bölümünün Türkiye Türkçesine anlaşılır ve anlamlı bir aktarımını yapıp metne dair gerekli açıklamaları sunmaktır. Daha önce yayınlanan Uçar 2012a ve 2012b, sahaya bu noktada katkısı düşünülen çalışmalarımız olarak değerlendirilebilir.

II. Neşirde Uygulanan Yöntem

Uygurcaya tercüme edilen Altun Yaruk Sudur'un iki versiyonu vardır: St. Petersburg yazması ve Berlin versiyonu (yazmaları), ancak eserin tam hâline en yakın ve eksiksiz olanı St. Petersburg nüshasıdır. Bu nedenle, St. Petersburg nüshasını 'rehber metin' (Röhrborn 2012: 8) olarak kabul ettik. St. Petersburg nüshasından farklı olan Berlin versiyonundaki kısımları, rehber metnin dipnotuna aktardık ve yipranmış kısımlardaki boşluk tamamlamalarda Berlin versiyonu ile Çince metinden faydalandık. Berlin versiyonundaki fragmanlar St. Petersburg nüshası ile büyük oranda paralellik gösterdiği için bunların ayrıca neşrine (Alm.

Edition) lüzûm görülmemiştir.

Uygurca neşirde, koyu siyah ile yazılan kısımlar metne kaynaklık ettiği düşünülen Çince *JiYing* versiyonunda olmayan kısımları göstermektedir. Çince metinle Uygurca metnin mukayesesinin kolayca yapılabilmesi için Çince metin, Uygurca neşrin sağ tarafına yerleştirilmiş, Çince metnin Johannes Nobel tarafından yapılan Almanca tercümesi de (NobelChin) dipnota konmuştur. Çince metinde tercüme edilmeyen kısımlar, Çince metnin üzerinde altı çizili ve koyu siyah olarak vurgulanmıştır. Çince metindeki Taishō numarası (665 16 454 b26–c27), Çince metne karşılık gelen Uygurca neşirdeki satır numaraları ve şiir numaraları ile birlikte neşirde, Çince metnin sağ tarafına konmuştur. Çince metin ile Uygurca neşrin metin tekâbülleri (Alm. *Konkordanz*) neşir içinde verildiği için, bunların ayrıca metin tekâbül listesi verilmemiş, ama Berlin fragmanlarının metin tekâbülleri neşre dâhil edilmediğinden ötürü, bunlar VI. bölümde “Berlin Fragmanlarının Metin Tekâbülü” başlığı altında listelenmiştir. Ayrıca, orijinal Uygurca metindeki manzum kısım, neşirden sonra, Çin. metindeki aslına uygun olarak, okuyucunun şiirleri ve şiirdeki ahenk unsurlarını bütün olarak görebilmesi amacıyla şiir biçiminde verilmiştir. Bunun dışında diğer teknik husûsiyetler için bkz. Uçar 2012a: 166–168 ve Uçar 2012b: 84–85.

III. Uygurca Metnin İçeriği Üzerine

Budizmde kâinat, yön itibariyle on kısma ayrılır (Skr. *daśa–diś*). Sekiz yön, pusuladaki yönler olup bunlara ilâveten iki yön de kâinatın yukarısı ve dibidir. Altun Yaruk'un XXVII. bölümünde, kâinatın on tarafından gelen sayısız *bodhisattva*dan müteşekkil topluluk, *Gr̥dhrkūṭa* dağına gelip *Buddha*'ya bir methiye sunmuştur. Bu bölümdeki methiyede, *Buddha*'nın fizikî vasıflarından ziyâde Budizmdeki faaliyetleri övülmüştür. Giriş ve sondaki küçük kısım hariç, metin şiir (Skr. *gāthā*) biçiminde yazılmıştır. Metinde toplam 11 şiir mevcuttur. XXVII. bölümün içeriği hakkında daha geniş bilgi için bkz. NobelChin: LVI ve 352–354.

IV. Neşir

IV.1. St. Petersburg Nüshası [= Rehber Metin]

X. 23b (R–M 644)

001 (18) altun öñlüg y(a)ruk yaltrıklıg kopta

”ltwn ’wynklwk yrwq y’ltryq lyq qwp t’”

002 (19) kötrülmüş nom éligi atl(ı)g nom bitigte

kwytrwlmış nwm ’lyky ”tlq nwm pydykt’”

003 (20) ondın sıñarkı bodis(a)t(a)vlar [t(e)ñri]¹
 'wndyn synk'r qy pwdystv l'r ////

004 (21) t(e)ñrisi burhan[ıg]² ögmek atl(i)g yéti
 tnkry sy pwrq'n// 'wykm'k ''tlq yyty

005 (22) otuzunç bölök [:: :: ol üdün]³
 'wtwz wnç pwyłwk // // // // ////

(001–005) Altın renkli, parıltılı, her şeyden yüce, *dharma* şâhi adlı *dharma* kitabında (Skr. *sūtra*), on taraftaki *Bodhisattvaların* tanrılar tanrısı *Buddha*'ya methiyesi adlı yirmi yedinci bölüm.

006 (23) **tükel bilge biliglig t(e)ñ[ri t(e)ñrisi]**⁴
 twyk'l pyłk' pylyklyk tn/// //// //

X. 24a (R–M 645)

007 **onunç tört otuz ..**
 'wnwnç twyrt 'wtwz ..

008 (01) burhan bo nom erdinig nomlayu y(a)rılıkamış
 pwrq'n pw nwm 'rdynyk nwm l'yw yrlyq'myş

009 (02) üdte ötrü ondın sıñar yértinçüdeki
 'wydt' 'wytrw 'wndyn synk'r yyrtynçw d'ky

010 (03) ülgüsüz üküş yüz miñ tümen kolti
 'wylkwszw 'wykwş ywz mynk twym'n kwłty

011 (04) bodis(a)t(a)vlar kuvragı öñin öñin k(e)ntü
 pwdystv l'r qwvr'q y 'wynkyn 'wynkyn kntw

012 (05) k(e)ntü öz öz uluşlarıntın⁵ kelip **sabloka**–
 kntw 'wyz 'wyz 'wlwş l'ryn tyn k'lyp s'plwk'

(005–012) Bir vakit, tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı *Buddha*, işbu *dharma* hazinesini (Altun Yaruk) vaaz etmeyi lütfettiği sırada, yeryüzünün on tarafından, sayısız₂ yüz bin₂ *koñi* [adet] *bodhisattva* topluluğu ayrı₂ [taraftaki], kendi₂ öz₂ ülkelerinden gelip

013 (06) **[da]tu⁶ atl(i)g yértinçü yér suv içinde**
 //tw ''tlq yyrtynçw yyr swv 'yçynd'

014 (07) **[çam]budivip⁷ ulušta** grtirakut⁸ tagka

454 b26–e02 金光明

1 R–M ve AYKaya (335): [tnkry].

2 R–M ve AYKaya (335): pwrq'n[yq].

3 R–M ve AYKaya (335): [:: :: 'wl 'wyrtwn].

4 R–M: tn[kry tnkry sy].

5 Krş. U 840 r05+ U 859 r05 ve U 886 r05+U 2836 r04+U 889 r05: kntw 'wyz 'wlwş l'ryntyn.

6 R–M ve AYKaya (335): s'plwk [t']tw.

7 R–M ve AYKaya (335): [ç'm]pwydyvyp.

8 Zit. DTS: 194b.

- ///pwyvyp 'wlwş (P) t' krtyr'kwt t'q q'
 015 (08) [bar]ıp⁹ **tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi** burhan
 ///yp twyk'l pylk' tkry tkry sy pwrq'n
 016 (09) [ada]kınta¹⁰ beş tilgenin¹¹ yinçürü töpön
 ///q ynt' pyş tylk'n yn yynçwrw twypwn
 017 (10) [yü]künder¹² .. **yükünü tüketip** bir uçlug
 //kwndy l'r .. ywkwnw twyk'dyp pyr 'wçlwq
 018 (11) [s]üzök¹³ köjülin¹⁴ ayaların kavşurup öñi
 /wyswk kwynkwł yn 'y'l'ryn q'vşwrw 'wynky
 019 (12) öñi tilin bir ünin **t(e)ñri t(e)ñrisi**
 'wynky tylyn pyr 'wynyn tkry tkry sy
 020 (13) burhanıg öge küleyü inçe tép ötündiler ::
 pwrq'n yq 'wyk' kwyl'yw 'ynç' typ 'wytwNdy l'r ::
 (012–020) *Sahā-lōka-dhātu* adlı dünyadaki₂ *Jambudvīpa* ülkesinde [bulunan] *Grđhrkūta* dağına giderek tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı *Buddha*'nın huzurunda beş uzuv (Skr. *pañca-maṇḍala*) ile eğilip secde etmek suretiyle hürmetlerini sunmuş. [*Bodhisattva* topluluğu] hürmetlerini sunduktan sonra, en içten duygularıyla ayalarını birleştirip hep bir ağızdan tanrılar tanrısı *Buddha*'yı methetmek₂ üzere şöyle arzda bulunmuş:
 021 (14) t(e)ñrim sizin etözünüz .. şopag altun
tnkrym syz ynk 't'wyz wnkwz .. şwp'q ''ldwn
 022 (15) öñi¹⁶ teg .. körüp idi kanıçsız ..
 'wynky t'k .. kwyrw 'ydy q'nynçsyz ..
 023 (16) altunlug tagka¹⁷ oğsati .. kopdın
 ''ltwn lwq t'q q' (P) 'wqş'dy .. qwpdyn
 024 (17) sınar y(a)ruttur¹⁸ .. arıg süzök yup¹⁹ yumşag ..
 synk'r yrwtwr .. ''ryq swyz wk ywp ywmş'q ..

最勝王經十方菩薩讚歎品第二十七爾時釋迦牟尼如來說是經時於十方世界有無量百千萬億諸菩薩衆各從本土詣鷲峯山至世尊所五輪著地禮世尊已一心合掌異口同音而讚

歎曰¹⁵
(001-020)

454 c03-04 佛身微

妙真金色其光
普照等金山清

9 R–M: [p'r] ve AYKaya: [teg]ip (335).

10 R–M ve AYKaya (335): ['d']q ynt'.

11 Krş. U 840 v02+U 859 v02 ve U 886 v02+U 2836 v02+U 889 v02: tylk'n.

12 R–M ve AYKaya (335): [ywk]kwndy l'r.

13 R–M ve AYKaya (336): [s]wyswk.

14 Krş. U 886 v02-03+U 2836 v02-03+U 889 v02-03: p//wçlwq ///wlym.

15 Zu jener Zeit, als der ŚĀKYAMUNI, der Tathāgata, dieses Sūtra verkündete, gab es in den Welten der zehn Himmelsgegenden unermesslich (viele) hunderttausend Milliarden von Bodhisattva-Scharen. Ein jeder von ihnen erhob sich von seiner eigenen Erde und begab sich zum Erhabenen, und nachdem sie mit den fünf Kreisen die Erde berührt und dem Erhabenen gehuldigt hatten, legten sie aufrichtigen Herzens die hohlen Handflächen aneinander und preisen (der Erhabenen) mit einer Stimme, indem sie sprachen: (NobelChin: 352)

16 Zit. UW: 113b.

17 Zit. UW: 114b.

18 Krş. U 789 r02+U 788 r02: yrwtwr syz; U 2940 r02: yrwtwr ..

19 Zit. DTS: 281b.

- 033 (03) ünüñüz³³ ol .. arslan hanı kükremiş teg³⁴
 'wyn wnkwz 'wl .. ''rslan q'ny kwyrk'myš t'k
- 034 (04) **tolp yértinçüte** tigilig .. sekiz törlüg
 twlp yyrtynçw t' tykylyk .. s'kyz twyrlwk 454 c07-08 其聲清
- 035 (05) adrokka³⁵ .. tükelligi üze yaraglıg ..
 ''drwq q' .. twyk'l lyky 'wyz 'y'r'q lyq .. 徹甚微妙如師子
 吼震雷音八種微
- 036 (06) kalavıñnıñta ulatı .. kövşek ün-
 k'l'vynk nynk t' 'wl'ty .. kwyvş'k 'wyn 妙應群機超勝
 迦陵頻伽
- 037 (07) lerte yégetmiş .. yüz buyanlıg
 l'rt' yyk'tmyş .. (P) ywz pwy'n lyq 等³⁶
 [3] (031-037)

(031-037) Safı ışğa ilâveten, sesiniz gür (?) sedâli ve muhteşemdir, arslanlar hanının bütün yeryüzünde kükreyip [ortaya çıkan] sedâsı mişâli. [Sesiniz] sekiz türlü mükemmeliyet ile tamamen donanmış [ve sekiz mükemmeliyetle] uyumlu [olup] *kalavınka* [kuşunun sesinden] yani yumuşak seslerden daha üstün [bir sestir]. [3]

- 038 (08) b(e)lgüg³⁷ .. étilmiş körkle kırtışıg ..
 plkwk .. 'ydylmyş kwyrkl' qyrtyş yq ..
- 039 (09) y(a)ruk yaltrıkka tükellig .. kkirsiz [mün-]³⁸
 yrwq y'ltryq q' twyk'l lyk .. kkyr syz ////
- 040 (10) süz süp süzök .. süzülmiş y(a)ruk biligi-
 swz swyp swyz wk .. swyswlmış yrwq pylykyn 454 c09-10 百福妙
- 041 (11) ñiz .. taloy ügüz teg **kén teriñ** .. **u[lsuz]**³⁹
 kyz .. t'lwıy 'wykwz t'k kynk t'rynk .. 'w//// 相以嚴容光明具
 足淨無垢智慧澄
- 042 (12) **tüpsüz** edgüleriñiz .. kök kalıg teg
 twypswz 'dkw l'rynkyz .. kwyk q'lyq t'k 明如大海功德廣
 大若虛
- 043 (13) yétinçsiz .. tegirmi körkle y(a)rukuñuz ..
 yytyñçsyz .. t'kyrmy kwyrkl' yrwq wnkwz .. 空⁴⁰
 [4] (037-043)

(037-043) Yüz *punyalı* âlamet ile dış görünüşünüz mükemmelce süslenmiştir. [Dış görünüşünüz] parıltıyla tamamen donanmış [olup] kirsiz₂ ve pek saftır. Saf

33 Zit. EtymDic: 949b.

34 Zit. EtymDic: 713b.

35 Zit. UW: 60a.

36 Seine Stimme ist ganz rein und außerordentlich wunderbar. Er lässt seine Donnerstimme ertönen wie Löwengebrüll. Die acht Arten der ganz wunderbaren (Stimme) entsprechen den Sinnesfähigkeiten der Geschöpfe und gehen (an Wohllaut) über (die Stimme) des kalabiñka hinaus. (3) (NobelChin: 352-353)

37 Krş. U 801 r01+Mainz 544 r01: ywz pwy'n lyq y/k plkw.

38 R-M: [çwyp]swz ve AYKaya: [mün]süz (336).

39 R-M ve AYKaya (336): ['wlszw].

40 Mit den wunderbaren Merkmalen von hundert Verdiensten ist seine Erscheinung geschmückt, ist mit ganz klar wie das große Meer, und seine Tugenden sind weit ausge dehnt wie der Luftraum. (4) (NobelChin: 353)

ve âşîkar bilginiz okyanus₂ gibi geniş ve derindir. Dipsiz₂ (ucu bucağı olmayan) faziletiniz gökyüzü gibi geniştir. [4]

- 044 (14) ontın sınır tolu erür .. tıltığı éyin
`wndyn synk`r twlw `rwr .. tylt`qy `yyyn
- 045 (15) kutgarur siz .. kamağ tınl(ı)glar oğlanın ..
qwtq`rwr syz .. q`m`q tynlq l`r `wql`n yn .. 454 c11–12 圓光遍
- 046 (16) nizvanılığ bodulmakığı .. yıldı yuk–
nyz v`ny lyq pwdwl (P) m`q yq .. yyt y ywq 滿十方界隨緣普
濟諸有情煩惱愛
- 047 (17) i⁴¹ birle tarkardıñız .. ürüg uzatı [y(a)ruttur]⁴²
y pyrl` t`rq`rdynkyz .. `wyrwk `ws`ty // // // 染⁴³習皆除法炬
恒然不休
- 048 (18) siz .. nomluğ y(a)rukın tınmaksız .. asıg tusu
syz .. nwm lwq yrwq yn tynm`q syz .. `syq twsw 息 [5] (043–048)⁴⁴
- (043–048) Çepeçevre [saran] muhteşem ışığınız [hâleniz] (Skr. *prabhā–mañḍala*) [yeryüzünün] on tarafını dolduruyor. Bütün varlıkları₂ (Skr. *sarva–sattva*) sebepleri doğrultusunda (Skr. *yathā–pratyata*) kurtarırsınız. *Kleśan*ın boyasını (Skr. *rakta*) artıklarıyla₂ (Skr. *vāsanā*) [birlikte tamamen] ortadan kaldırdınız. Daima₂ *dharm*anın meşâlesiyle [bizleri] aydımlatırsınız. [5]
- 049 (19) kılur siz .. tınl(ı)glarığı érinçekep .. közünür–
qylwr syz .. tynlq l`ryq `yrynçk`p .. kwyzwnwr
- 050 (20) te kénki üdde .. meñi ögrünç [kılur]⁴⁵
t` kynky `wytd` .. m`nky `wykrwnç // // // 454 c13–14 哀愍利
- 051 (21) siz .. yég yürügüg körkitü .. [nomlayur]⁴⁶
syz .. yyk ywrwkwk kwyrkytw .. // // // 益諸衆生現在未
來能與樂常爲宣
- 052 (22) siz uzatı .. éncğü nirvan [meñisin]⁴⁷
syz `ws`dy .. `ynçkw nyrv`n // // // 說第一義令證涅
槃眞寂
- 053 (23) bulturur siz **bir yañlığ** .. [t(e)ñrim]⁴⁸
pwltwrwr syz pyr y`nklyq .. // // // 靜 [6] (048–053)⁴⁹

(048–053) Canlılara merhamet edip [onlara] fayda temin edersiniz. Şimdiki ve gelecek zamanda [canlılara] mutluluk₂ bahşedersiniz. En üstün hakikâti (Skr.

41 AYKaya: *yiti yoki* (336).

42 R–M: [*ydyk*] ve AYKaya: [*kılur*] (336).

43 [15] 習 = 集 <三> <宮>.

44 Seine Aureole erfüllt weithin die Welten der Zehn Himmelsgegenden. Den Umständen gemäß erlöst er die Wesen. Die Befleckungen der Leidenschaften und des Begehrens beseitigt er alle, und die Leuchte des *dharm*a kommt niemals zum Aufhören. (5) (NobelChin: 353)

45 R–M ve AYKaya (336): [*qylwr*].

46 R–M: [*qydyq*] ve AYKaya: [*nomlayur*] (336).

47 R–M: ... ve AYKaya: [*mengisin*] (336).

48 R–M ve AYKaya (336): ...

49 In seinem Erbarmen hilft er den Wesen und spendet (ihnen damit) jetzt und in Zukunft Freuden. Beständig verkündet er das höchste Prinzip und lässt (so die Wesen) der wahren, höchsten Ruhe des Nirvāna teilhaft werden. (6) (NobelChin: 353)

065 (11) yétinçsiz meñjilerig köñülçe .. t(e)ñrim 意樂 [8] (060–065)⁵⁶
yytyñçsyz m'nyky l'ryk kwynkwł ç' .. tñkrym

(060–065) *Samsāranın* okyanusu içindeki ızdıraptan bütün varlıkları₂ her zaman durmaksızın kurtarırsınız. Onları huzur bulabilecekleri₂ geniş yolda tutarsınız. Devamlı₂ ulaşılmaz mutlulukları [onlara] gönüllerince bahşedersiniz. [8]

066 (12) sizin edgülig .. taloy ügüzünüz⁵⁷
syz ynk 'dkwlwk .. t'lwy 'wykwz wnkwz

067 (13) kénj teriñ erür .. arıtı boltukmaz
kynk t'rynk 'rwr .. 'ryty pwlwqm'z

068 (14) yüleşürügin .. yüleştülp⁵⁸ (düz. *yüleştürüp*) bilgeli ..
ywl'şwrwkyn .. ywl'şdwlwp pylk'ly ..

069 (15) tolp tnl(ı)gka bir yañlıg ..
twlp tynlq q'pyr y'nklyq ..

454 c19–20 如來德

070 (16) y(a)rlıkançuçı köñülüñüz evrilür ..
yrlyq'nçwçy kwnkwł (P) wnkwz 'vrylwr ..

海甚深廣非諸
譬喻所能知於

071 (17) al altağta tavrano .. ançaky–
'l' 'l'q t' t'vr'nw .. 'nç'qy

衆常起大悲心
方便精勤恒不

072 (18) a yme tınmaz siz⁵⁹ .. teriñ
'ym' tynm'z syz .. t'rynk

息 [9] (065–072)⁶⁰

(065–072) Efendim, sizin faziletli deniziniz geniş ve derindir. [Faziletli denizinizin] mikiyasının mukayesesi hiçbir sûretle anlaşılabilir. Bütün canlılara, aynı şekilde merhamet duyarsınız. *Upāya*₂ uygulamanızda katiyetle durmak bilmezsiniz. [9]

073 (19) [bil]ge⁶¹ erigliğ⁶² .. taloy ügüzünüz
///k' 'ryklyk .. t'lwy 'wykwz wnkwz

074 (20) [kıdıgsız]⁶³ ol .. t(e)ñrili yalañoklı
//////// 'wl .. tñkry ly y'l'nkwq ly

075 (21) [kamagun teñle]geli⁶⁴ umazlar <..>
//////// //k'ly 'wm'z l'r

56 Immerdar erlöst er alle Wesen aus den Nöten im großen Meer des Samsāra und lässt sie den Weg des Wohlseins gehen und gibt ihnen beständig schwer auszudenkende Freuden ihrem Wunsche gemäß. (8) (NobelChin: 353)

57 Zit. UW: 352a.

58 AYKaya: *yöleştürüp* (336).

59 Zit. UW: 133b.

60 Des Tathāgata Tugend–Meer ist sehr tief und weit; man kennt nichts, was mit ihm verglichen werden kann. Gegenüber den Wesen lässt er immerdar ein Herz der großen Barmherzigkeit erstehen, und seine Hilfsmittel und seine Energie hören niemals auf. (9) (NobelChin: 354)

61 R–M: [ym] ve AYKaya: [bil]ge biliglig (337).

62 Zit. UW: 429a.

63 R–M: ... ve AYKaya: [kıdıgsız] (337).

64 R–M: ... ve AYKaya: [kamagun teñle]geli (337).

- 076 (22) [kaltı birök]⁶⁵ miñ tümen ..
 //// //// mynk twym'n .. 454 c21-22 如來智
- X. 25b (R-M 648)
- 077 (01) kolti kalplar ertginçe .. 海無邊際一切人
 kwlty k'lp l'r 'rtkynç' .. 天共測量假使千
- 078 (02) katıglansar birgerü .. bilü umazlar 萬億劫中不能得
 q'tyql'ns'r pyrkr'rw .. pylw 'wm'z l'r 知其
- 079 (03) yarımın⁶⁶ .. kavıraq(ı)ya 少分 [10] (072-079)⁶⁷
 y'rym yn .. q'vyr 'qy'
- (072-079) Derin bilgi [ile dolu] muamelenizin okyanusu₂ (Skr. *jñāna-sāgara*) sınırsızdır. Tanrılar ve insanların hepsi beraber [okyanusunuzun sınırını] hesaplayamaz. Şayet bin milyon *koti* [süresi] boyunca [onlar okyanusunuzun sınırını hesaplamak üzere] gayret sarfetse [yine de onun] bir parçasını bile anlayamazlar. [10]
- 080 (04) ögdümüz .. t(e)ñrim siziñ yétiñç-
 'wykdwmwz .. tnkrym syz ynk yydync
- 081 (05) siz .. edgölüg taloy içinde ..
 syz .. 'dkw lwk t'lwy 'yçynd' ..
- 082 (06) bir tamızım(ı)ya⁶⁸ ülüşin ..
 pyr t'mz ym qy ' 'wylwşyn ..
- 083 (07) bo buyanıg evirip .. alku
 pw pwy'n yq (P) 'vyryp .. 'lqw
- 084 (08) tınl(ı)glarka⁶⁹ bérür biz .. 454 c23-24 我今略
 tynlq l'r q' pyrwr pyz .. 讚佛功德於德海
- 085 (09) kut kolar biz t(e)rk üdün 中唯一滄迴斯福
 qwt qwlwr pyz trk 'wytwñ 聚施群生皆願速
- 086 (10) burhan kutin bulzunlar .. 證菩
 pwrq'n qwt yn pwlz wn l'r .. 提果 [11] (079-086)⁷⁰
- 087 (11) **tép muñçulayu ögdiler** ::
 typ mwnçwl'yw 'wykdy l'r ::

65 R-M: ... ve AYKaya: [kaltı birök] (337).

66 Krş. B 1 = Mainz 656 r05: ywrvwkyn.

67 Des Tathāgata Meer des Wissens hat keine Grenzen; selbst wenn alle Menschen und Götter in tausend Billionen von kalpas es zusammen ausmessen würden, könnten sie niemals auch nur einen kleinen Teil davon erkennen. (10) (NobelChin: 354)

68 Krş. B 1 = Mainz 656 r08: t'mz qy'.

69 Krş. B 1 = Mainz 656 r09: 'vyryp tynlq l'rQ'.

70 Wir haben jetzt in Kürze die Tugenden des Buddha gepriesen, nur einen Tropfen in Meer (seiner) Tugenden. Die Verdienste (die daraus entspringen) möchten wir alle den Geschöpfen zueignen. Möchten sie doch alle schnell der bodhi-Frucht teilhaft werden. (11) (NobelChin: 354)

(079–087) Efendim, sizin enginliğinizi [faziletlerin genişliğini] kısaca övdük, [ancak bu da] okyanus içinde [sadece fazilet okyanunuzun] bir damlacıklık kısmını [teşkil eder]. [Övgü neticesinde kazanılan] bu *punıyayı* tevcih edip bütün canlılara bağışlıyoruz. Niyâz ederiz ki en kısa zamanda [bütün canlılar] *Buddha* saadetini (Skr. *bodhi*) bulsunlar, [11] diye [on taraftaki *Bodhisattva*] bu şekilde [*Buddha*'yı] övdü.

088 (12) anta ötrü uluş uluğu tükül
”nd” ’wytrw ’wlwş ’wlwqy twyk’l

089 (13) bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan
pylk’ tkry tkry sy pwrq’n

090 (14) ol kamağ bodis(a)t(a)vlar kuvragı–
’wl q’ m’ q pwydystv l’r qwvr’q y

091 (15) niñ bo muntag ögdilig
nynk pw mwnt’q ’wykdylyk

092 (16) ötüğlerin eşidü
’wytwk (P) l’r yn ’şydw

093 (17) y(a)rlıkap :: :: ::
yrlyq’p :: :: ::

094 (18) ötrü inçe tép y(a)rlıkadı ..
’wytrw ’ynç’ typ yrlyq’dy ..

095 (19) edgü edgü sizler tözün–
’dkw ’dkw syz l’r twz wn

096 (20) ler kuvragıya :: [:: :: ::]⁷¹
l’r qwvr’q y y ’ :: // // //

097 (21) bo munçulayu kop tör[lüg]⁷²
pw mwnçwl’yw qwp twyrlwk

098 (22) kılmış ku<v>ra[tmış alku]⁷³
qylmyş qwr’//// ////

099 (23) ağır ayıg kılınç[larıg kalısız]⁷⁴
”qyr ”yyq qylınç///// /////

X. 26a (R–M 649)

100 **onunç altı otuz ..**
’wnwnç ”lty ’wtwz ..

71 R–M ve AYKaya (337): ...

72 R–M: *twyz...* ve AYKaya: *tö[rlüg]* (337).

73 R–M: *qwr [tmyş]* ve AYKaya: *ku<v>ra[tmış]* ... (337).

74 R–M: ... ve AYKaya: *kılınç[larıg]* (337).

- 101 (01) öçürüp ülgülençsiz⁷⁵ teñ–
'wyçwrwp 'wylkwl'neç syz t'nk
- 102 (02) lençsiz yég buyan edgü
l'neç syz yyk pwy'n 'dkw
- 103 (03) kılınçlarığ kazganguluk
qylyneç l'ryq q'sq'n qwlwq
- 104 (04) tolp kamağ⁷⁶ tınl(ı)g oğlan–
twlp q'm'q tynlq 'wql'n
- 105 (05) ıña ulug asıg tusu kıl–
yñk' 'wlwq ''syq twsw qyl
- 106 (06) daçı burhanlar işin
d'çy pwrq'n l'r 'yş yn
- 107 (07) işlediñizler
'yş (P) l'dynkyz l'r
- 108 (08) **tép y(a)rlıkadı** :: :: ::
typ yrlyq'dy :: :: ::
- 454 c25–27 爾時世
尊告諸菩薩言善
哉善哉汝等善能
如是讚佛功德利
益有情廣興佛事
能滅諸罪生無量
福 ⁷⁷
(087–107)

(088–094) Daha sonra ülkenin yücesi tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı *Buddha*, bütün *bodhisattvalar* topluluğunun böyle methiyeli arzlarını işittikten sonra [onlara] şöyle buyurdu: (095–096) Sizler asiller topluluğu! Yaşa, yaşa! (097–108) Bu gibi [daha önce] işlenen₂ çok çeşitli bütün ağır günahları (Skr. *adharma*) eksiksiz olarak yok edip hudutsuz₂ ve mükemmel sevapları₂ (Skr. *punya*) kazanabilmek uğruna, bütün₂ varlıklara fayda sağlamak için *Buddha* uygulamalarını (Skr. *buddha-kārya*) tadbik ettiniz, diye [*Buddha*] buyurdu.

IV.2. Neşirdeki Manzum Kısımın Şiir Şeklindeki Hâli

[1] // (021–026)

t(e)ñrim siziñ etözünjüz .. şopag altun öñi teg .. körüp idi kanınçsız ..
altunlug tagka oğşatı .. kopdın sınar y(a)rutur ..
arıg süzök yup yumşag .. lénhua çeçekke oğşatı ..
ülgüsüz [sansız] esriñü .. étiglerin étilmiş erür ..

75 Hierauf sprach der Erhabene zu den Bodhisattvas: „Gut so, gut so, dass ihr in rechter Weise so die Tugenden des Buddha gepriesen habt, die Wesen fördert, das Buddha-Geschäft verbreiten verbreitet, alle Sünde tilgt und (dadurch) unermessliche Verdienste hervorbringt“. (NobelChin: 354)

76 DTS: *tolu kamağ* (573b).

77 Hierauf sprach der Erhabene zu den Bodhisattvas: „Gut so, gut so, dass ihr in rechter Weise so die Tugenden des Buddha gepriesen habt, die Wesen fördert, das Buddha-Geschäft verbreiten verbreitet, alle Sünde tilgt und (dadurch) unermessliche Verdienste hervorbringt“. (NobelChin: 354)

[2] // (027–031)

[otuz iki] lakşanın .. bir egsüksüz
 [sekiz] on törlüg nayragın [kama]glıg ..
 y(a)rukuñuz y(a)rutur .. [tüzgerinçsiz] y(a)rukın ..
 kkirtin öñi üdrülmiş siz .. tolun ay teg arıgın ..

[3] // (031–037)

süzök y(a)ruk yme etiñkiri .. yañkulug körkle ününüz ol ..
 arslan hanı kükremiş teg tolp yértinçüte tiğilig ..
 sekiz törlüg adrokka .. tükelligi üze yaraglıg ..
 kalavıñıñta ulatı .. kövşek ünlerte yegetmiş ..

[4] // (037–043)

yüz buyanlıg b(e)lgüg .. étilmiş körkle kırtışıg ..
 y(a)ruk yaltrıkka tükellig .. kkirsiz [mün]süz süp süzök ..
 süzülmüş y(a)ruk biligiñiz .. taloy ügüz teg kěj teriñ ..
 u[lsuz] tüpsüz edgüleriñiz .. kök kalıg teg yétinçsiz ..

[5] // (043–048)

teğirmi körkle y(a)rukuñuz .. ontın sıñar tolu erür ..
 tıtağı éyin kutgarur siz .. kamag tınl(ı)glar oğlanın ..
 nizvanılıg bodulmakıg .. yıdı yukı birle tarkardıñız ..
 ürüg uzatı [y(a)rutur] siz .. nomlug y(a)rukın tınmaksız ..

[6] // (048–053)

asıg tusu kılur siz .. tınl(ı)glarıg érinçkep ..
 közünürte kénki üdde .. meñi ögrünç [kılur] siz ..
 yég yörügüg körkitü .. [nomlayur] siz uzatı ..
 éñçgü nirvan [meñisin] bulturur siz bir yañlıg ..

[7] // (053–059)

[t(e)ñrim] baştınkı .. yég nomlarıg nomlayu ..
 noş tatıglıg sukançıg .. nom meñisin bérür siz ..
 noş tatıglıg meñülüg nirvanlıg balıkka kigürüp ..
 noş tatıglıg étigsiz .. meñgü meñig aşatur siz ..

[8] // (060–065)

ürüg uzatı tınmaksız .. sansarlıg taloy içinde ..
 ozgurur siz [em]gektin .. kamag tınl(ı)glar oğlanın ..
 [orn]atur siz olarnı .. éñçgülük eseñülüg kěj yolta ..
 uzun turkaru bérür siz .. yétinçsiz meñileriğ köñülçe ..

[9] // (065–072)

t(e)ñrim sizin edgülüg .. taloy ügüzünüz kěj teriñ erür ..

artı boltukmaz yüleşürügin .. yüleştülüp (düz. *yüleştürüp*) bilgeli ..
tolp tınl(ı)gka bir yañlıg .. y(a)rlıkançuçı köñülünüz evrilür ..
al altağta tavrano .. ançakya yme tınmaz siz ..

[10] // (072–079)

terin [bil]ge erigliğ .. taloy ügüzünüz [kıdıgsız] ol ..
t(e)ñrili yalañoklı [kamagun teñle]geli umazlar <..>
[kaltı birök] miñ tümen .. kolti kalplar ertginçe ..
katıglansar birgerü .. bilü umazlar yarımın ..

[11] // (079–086)

kavırak(ı)ya ögdümüz .. t(e)ñrim siziñ yétinçsiz ..
edgülg taloy içinde .. bir tamızım(ı)ya ülüşin ..
bo buyanıg evirip .. alku tınl(ı)glarka bérür biz ..
kut kolur biz t(e)rk üdün burhan kutın bulzunlar ..

V. Açıklamalar

003–004 [t(e)ñri] t(e)ñrisi burhan[ıg] ögmek. Bu kısım, Berlin versiyonunda muhâfaza edilmemiş. *T(e)ñri t(e)ñrisi burhanıg* kısmı aslında Çince metinde doğrudan geçmez. Çince metinde 讚歎 [454 b26] *zan tan* ‘to praise’ [methetmek] (G: 11532 10693) var. Çince metindeki 讚歎 *zan tan* karakterleri ‘methetmek’ anlamındadır ve ‘methiye’ umumiyetle *Buddha* veya *bodhisattvalar* sözkonusu olduğunda kullanılır.

005 [:: :: ol üdün]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 840 r01+U 859 r01 ve U 886 r01+U 889 r01. Çince metin: 爾時 [454 b28] *er shi* (G: 3354 9921). NobelChin: ‘zu jener Zeit’ [o zaman, bir vakit] (352).

006–008 tükel bilge biligliğ t(e)ñ[ri] t(e)ñrisi] burhan. Boşluğun tamamlanması için bkz. U 840 r01+U 859 r01 ve U 886 r01+U 889 r01. Uygurca metinden farklı olarak, Çince metinde 釋迦牟尼如來 [454 b28] *shi jia mou ni ru lai* (G: 9983 1153 8044 8194 5668 6679) var. NobelChin: ‘der ŚĀKYAMUNI, der Tathāgata’ (352). Çince metindeki karakterler ile Uygurca ifadeler arasında fark var. Aynı durum metnin diğer yerlerinde de görülür. *Tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan* ve 088–089. satırdaki *uluş uluğ tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan*, Çince metinde 世尊 [454 c01] *shi zun* (G: 9969 2702) ve 065–066. satırdaki *t(e)ñrim siz*, Çince metinde 如來 [454 c19] *ru lai* (G: 5668 6679) karşılığındadır. Krş. 世尊 ‘*lokajyeṣṭha*, world’s most venerable, or *lokanātha*, lord of worlds’ [*lokajyeṣṭha*, dünyanın en muhteremi veya *lokanātha*, dünyanın efendisi] (SH: 164b); 如來 ‘*tathāgata*, he who comes as do all other Buddhas; or as he who took the 眞如 *zhenru* or absolute way of cause and effect, and attained to perfect wisdom; or as the absolute come; one of the highest titles of a Buddha’ (SH:

210b) [*tathāgata*, diğer bütün Buddhalar gibi gelen, 眞如 *zhenru*'ya sahip, sebep ve sonucun mutlak yolu, muhteşem hikmetle donanmış, hakikatten gelen, Buddhanın en yüce ünvanlarından biri]. 釋迦牟尼 [423 c07] karakterlerinin Altun Yaruk'ta *bahşımız kañımız t(e)ñri t(e)ñrisi şakumuni burhan* ile tercümesi için bkz. R–M: 357/06 ve 如來 [426 b05] karakterlerinin de *kértüde kelmiş* ile tercümesi için bkz. R–M: 391/24.

012–014 sabloka[da]tu atl(ı)g yértinçü yér suv içinde [çam]budivip uluş. Uygurca ifadelerin karşılığı Çince metinde yok. Boşlukları Berlin versiyonunun yardımıyla tamamlıyoruz. Bkz. U 840 r06+U 859 r06 ve U 886 r05+U 2836 r04+U 889 r05. Diğer taraftan, *sablokadatu* kelimesi Altun Yaruk'ta *sablokadatu* ve *savlokadatu* olmak üzere iki şekilde geçer, ancak bunun aslı Skr. *sabhālokadhātu* (AYKaya: 649b, 656b) değil, Skr. *sahā-loka-dhātu* 'the world inhabited by men' [insanların yaşadığı dünya] (MW: 1193a) olmalıdır. Krş. 娑訶樓陀 '*sahā-lokadhātu*, the world' (SH: 323b).

014 grtirakut tag. Çince metin: 鷲峰山 [454 c01] *jiu feng shan* (G: 2285 3564 9663). NobelChin: 'Geiersberg' [akbabadağı] (352). Krş. 鷲峰山 = Skr. *Grđhrkūta* (EWCB: 138b); *grtirakut* < Toh. B *Grđdhrakūl* (Adams 1999: 246) < Skr. *Grđhrkūta~Grđhrkūt* 'Name eines Berges bei Rājagṛha' [Rājagṛha'daki bir dağın adı] (Hartmann 2003: 185a). Kelimenin farklı okunuşları için bkz. AYKaya: *gratirakut* (491a); Yakup 2006: *g(a)rtrakut* (Anm. 658); DTS: *gartirakut* (194b). Doğru okunuş için bkz. Zieme 1996: *grtirakut* (207). Berlin versiyonunda Skr. aslına daha yakın bir imlâ ile yazılmıştır: *grtrakut* (U 886 r06+U 2836 r05+U 889 r06). Kelimenin asıl anlamı 'vulture peak' [akbaba zirvesi] (MW: 361c) şeklindedir.

015 [bar]ıp. Krş. AYKaya: [*teg*]ip (335). Berlin versiyonunda farklı bir tercüme vardır: *barıp tegip* (U 840 v01+U 859 v01). Çince metin: 詣 [454 c01] *yi* 'to go to, to reach' [gitmek, ulaşmak] (G: 5537). NobelChin: 'sich erheben' (352). Krş. 詣 = +tA *bar-* 'hineingehen' [içeri girmek] için bkz. Semet 2005: 185.

016 [ada]kınta. Boşluk, Berlin versiyonunun yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 840 v02+U 859 v02 ve U 886 v01+U 2836 v01+U 889 v01. Çince metinde aslında *adak* 'vor' [ön] (UW: 46a) kelimesinin doğrudan karşılığı yok. Uygur mütercim(ler), metni daha açık kılmak için bunu eklemiş olmalıdır.

016 beş tilgen. Çince metin: 五輪 [454 c01] *wu lun* (G: 12698 7476). NobelChin: 'fünf Kreisen' [beş döngü] (352). *Béş tilgen* için bkz. 五輪 'the five wheels, or things that turn: the 五體 or five members, i.e. the knees, the elbows, and the head; when all are placed on the ground it implies the utmost respect' [beş tekerlek veya dönen şey: 五體 veya beş uzuv, yani dizkapakları, dirsekler ve baş, bunlar yere temas ettiğinde en yüksek hürmeti gösterir] (SH:

127b); 五輪 = Skr. *pañca-maṇḍala* (Hirakawa: 49 [90a]). 五輪 için ayrıca bkz. NobelChin: 352, dip. 2.

018–019 öġi öġi tilin bir ünin. Çince metin: 異口同音 [454 c02] *yi kou tong yin* (G: 5505 6174 12269 13209). NobelChin: ‘mit einer Stimme’ [sesli] (352). Krş. 異口同音 ‘different or many mouths, but the same response, unanimous’ [farklı ve pek çok ağızlar, ama aynı cevapla, farklı tarzda] (SH: 361a). ‘Dil’ ve ‘ağız’ arasındaki ilişki ve birbirleri yerine/birlikte kullanımı Türkiye Türkçesindeki pek çok deyimde karşımıza çıkıyor: *ağzını bozmak*, *ağzı dili bağlanmak*, vs. Metindeki *til* de burada metaforik kullanımla ‘ağız’ anlamını kazanmıştır. EtymDic: 489b’de *til* için verilen metaforik anlamların arasına ‘ağız’ da eklenebilir. *Öġi öġi tilin bir ünin*, o halde ‘hep bir ağızdan’ anlamındadır.

021 şopag altun. Çince metin: 眞金 [454 c03] *zhen jin* (G: 2032 589). NobelChin: ‘reinen Gold’ [saf altın] (352). *Şopag* için bkz. Barutçu 1987: 274

022 körüp idi kanıçsız. Çince metin: 微妙 [454 c03] *wei miao* (G: 12586 7857). NobelChin: ‘ganz wunderbar’ [pek muhteşem] (352). Krş. 微妙 ‘abstruse, recondite, mysterious’ [derin, muğlak, gizemli] (SH: 399a).

025–026 ülgüsüz [sansız] esriñü étiglerin étilmiş erür. Çince metin: 無量妙彩而嚴飾 [454 c04] *wu liang miao cai er yan shi* (G: 12753 7015 7857 11508 3345 13088 9907). NobelChin: ‘Mit unermesslichen, wunderbaren Schönheitsmerkmalen ist er ausgeschmückt’ [Ölçülemez, muhteşem güzellik alâmetleri ile donanmıştır] (352). Uygur mütercim(ler)in tercümesi ile Johannes Nobel’in tercümesi birbirinden farklıdır. Nobel, Çince metindeki 彩 *cai* (G: 11508) karakterini tercüme etmezken, Uygur mütercim(ler) de 妙 *miao* karakterini tercüme etmemiştir. 彩 *cai* karşılığındaki *esriñü* ‘motley, checkered, sundry, various’ [alacalı, çeşitli] için bkz. OTWF: 163.

025–026 ülgüsüz [sansız]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 789 r04+U 788 r04. Çince metin: 無量 [454 c04] *wu liang* (G: 12753 7015). NobelChin: ‘unermesslich’ [ölçülemez] (352).

027 bir egsüksüz. UW: 361b’de de ifade edildiği üzere *bir egsüksüz* ‘ohne Kontext’ [bağlam dışı] olarak gözükyor.

027 [otuz iki] lakşan. AYKaya: [iki kırk] (336). Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 789 r05+U 788 r05 ve U 2940 r05. Çince metin: 三十二相 [454 c05] *san shi er xiang* (G: 9952 9959 3363 4249). NobelChin: ‘zweiunddreissig Merkmalen’ [otuziki alâmetli] (352). Krş. 三十二相 = Skr. *dvātriṃśan mahā-puruṣa-lakṣaṇāni* (Hirakawa: 6 [20a]). Uygurcada *Buddha*’nın 32 *lakşanası* için bkz. Barutçu 1992: 11–33.

027–029 [otuz iki] lakşanın bir egsüksüz [sekiz] on törlüg nayragın

[kama]gılg y(a)rukunuz y(a)rutur. Çince metindeki 2. şiirin ilk iki mısrasının tercümesidir. Çince metin: 三十二相遍莊嚴八十種好皆圓備 [454 c05]. NobelChin: ‘Mit den zweiunddreißig Merkmalen ist er allenthalben geschmückt und mit den achtzig Schönheitsmerkmalen ganz erfüllt’ [Her yeri otuziki alâmet ile süslemiştir ve seksen güzellik alâmeti ile her tarafı tamamen doldurmuştur] (352). Çince metindeki 遍莊嚴 *bian zhuang yan* (G: 9183 2760 13088) ‘ist allenthalben geschmückt’ karakterlerinin Uygurca metinde karşılığı yok, Uygur mütercim(ler) bunları tercüme etmemiştir. *bir egsüksüz* ‘eksiksiz (?)’ de Çince metinde 圓備 *yuán bei* (G: 13734 8804) karşılığında olmalıdır. Uygur mütercim(ler), 皆 *jiē* (G: 1437) için *kamaglıg* ‘everybody’ [herkes, hepsi] (OTWF: 129) kelimesini düşünmüş olmalıdır. Krş. 皆 ‘all’ [hepsi, tamamı] (SH: 309a). R–M’de korunan dört harf *YLYQ* şeklinde gösterilse de muhtemelen sondaki harf *Y* değil, *Q* olmalıdır. *Kamaglıg*’ın buradaki anlamı için bkz. R–M: 260/06. Uygurca tercümede, Çince metindeki ilk mısranın son üç karakteri tercüme edilmeyip iki mısra birleştirilmek suretiyle anlam verilmiştir.

028 [sekiz] on törlüg nayrag. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 789 r06 + U 788 r06. Çince metin: 八十種好 [454 c05] *ba shi zhong hao* (G: 8504 9959 2886 3889). NobelChin: ‘achtzig Schönheitszeichen’ [seksen güzellik alâmeti] (352). Krş. 八十種好 ‘the eighty notable physical characteristics of *Buddha*’ [*Buddhanın* şayân-ı dikkat fizikî seksen alâmeti] (SH: 34b); 八十種好 = Skr. *asīty-anuvyañjanāni* (Hirakawa: 223 [163b]). *Nayrag* (< Moğolca) hakkında daha geniş bilgi için bkz. Hazai–Zieme 1971: Anm. D 173.

030 [tüzgerinçsiz]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 789 v0+U 788 v01. Çince metin: 無與等 [454 c06] *wu yu deng* (G: 12753 13522 10877). NobelChin: ‘nicht ihresgleichen’ [mukâyese edilemez] (352).

032 etiñkiri. Çince metinde karşılığı yok. DTS: 188a’da ‘yüksek, gür (ses)’ anlamı gösterilse de kelimenin kesin anlamı ve yapısı belli değildir. Altun Yaruk’da geçtiği diğer yerler için bkz. R–M: 485/17, 22. UW: 340a’da da anlamdan şüphe edilmiştir: ‘laut’ [ses] (?). Berlin versiyonunda kelime, St. Petersburg nüshasından farklı olarak *t’*lidir. Bkz. U 789 v03+U 788 v03. *Xuanzang Biyografisi*’nin VIII. bölümünde *etiñiri*, Çince metinde 鳴 *ming* ‘the cry of a bird or animal or insect, a sound, to sound’ [bir hayvan, kuş veya böceğin sesi, ses, ses çıkarmak] (G: 7960) karşılığındadır. *Etiñiri* < etin+gir-i (?) < *etingir*– ‘dass die Stimme erheben, gleich singen/krähen’ [ötmek/şarkı söylemek gibi sesi çıkarmak] için bkz. Röhrborn 1996: Anm. 1040. *etiñkir*– fil gövdesi DTS’de, EtymDic’te, OTWF’de ve Röhrborn 2010’da bulunmaz. Gövdenin Klaus Röhrborn’un düşündüğü gibi oluşması oldukça muhtemel gözüküyor. Eski Türkçede ‘Onomatopoeic’ kelime yapan +*kIr*– eki bilinmektedir. Eski

Türkçede *+kIr-* ile türetilen gövdeler için bkz. OTWF: 465–467. *Xuanzang Biyografisi*'ndeki kaydı da dikkate alırsak Uygurcada *etiñkiri* ve *etiñiri* olmak üzere kelimenin iki şeklinin mevcut olduğu söylenebilir.

034 tolp yértinçüte tigilig. Çince metin: 震雷音 [454 c07] *zhen lei yin* (G: 642 6824 13209). NobelChin: 'Donnerstimme' [gökgürültüsü] (352). Uygur mütercim(ler)in Çince karakterleri tercümesi oldukça farklıdır.

034–035 sekiz törlüg adrok. Çince metin: 八種微妙 [454 c08] *ba zhong wei miao* (G: 8504 2886 12586 7857). NobelChin: 'die acht Arten der ganz wunderbaren (Stimme)' [pek muhteşem sekiz tür (ses)] (352). 'Der 8 Vorzügen' [8 mükemmellik] tercümesi için bkz. UW: 60a. 'sekiz çeşit mükemmeliyet' şunlardır: 1. olağanüstü hârikulâdelik; 2. yumuşaklık (narinlik); 3. uyumluluk; 4. dikkat çekcilik; 5. mertlik; 6. dürüstlük; 7. derinlik; 8. künhüne vâkıflık (NobelChin: 352, dip. 5).

034–035 sekiz törlüg adrokka tükelligi üze yaraglıg. Çince metin: 八種微妙應群機 [454 c08] *ba zhong wei miao ying qun ji* (G: 8504 2886 12586 7857 13294 3304 [= 3305] 787). NobelChin: 'Die acht Arten der ganz wunderbaren (Stimme) entsprechen den Sinnesfähigkeiten der Geschöpfe' [Canlıların duyu organı ile uyumlu sekiz çeşit müteşem (ses)] (352) olarak geçiyor. Buna göre, Çince metindeki son iki karakter 群機 *qun ji* Uygurcaya tercüme edilmemiş olmalıdır. *Sekiz törlüg adrokka tükellig*, UW: 60a'da 'mit den 8 Vorzügen ausgestattet' [sekiz mükemmellik ile süslü] şeklinde tercüme edilmiş. Uygurca metinde, 'sekiz tür mükemmellik' ile 'uyumlu' olan nedir? Çince metne göre, 'sekiz tür mükemmellik' ile 'uyumlu' olan 'Sinnesfähigkeiten der Geschöpfe'. Acaba burada *tükellig* yerine *erkliglig* 'mit ... (Sinnes)organ, mit ... (Sinnes) fähigkeit, mit ... Sinn (Skr. *indriya*)' (UW: 441a) mi vardı? O zaman, 'sekiz tür mükemmellik' ile 'uyumlu' olan Skr. *indriya* 'the five organs of perception, i.e. eye, ear, nose, tongue and skin' [beş duyu organı, yani göz, kulak, burun, dil ve cilt] (MW: 167b) olacaktır ki bu da metindeki anlamı tamamlayacaktır.

037–038 yüz buyanlıg b(e)lgüg étilmiş körkle kırtışg. Çince metin: 百福妙相以嚴容 [454 c09] *bai fu miao xiang yi yan rong* (G: 8560 3707 7857 4249 5462 13088 5754). NobelChin: 'Mit den wunderbaren Merkmalen von hundert Verdiensten ist seine Erscheinung geschmückt' [Görünüşüz, yüz faziletin muhteşem alâmeti ile süslüdür] (353). Berlin versiyonundaki tercüme Çince metinle daha muvaffiktir: *yüz buyanlıg y[é]g b(ä)lgün [étil]miş körklä kırt[ışg]* (U 801 r01+Mainz 544 r01). Ayrıca, *kırtış* burada 'skin, complexion' [cilt, ten] (EtymDic: 649b) anlamında değil, 'dış görünüş' anlamındadır. Krş. 容 'looks' [görünüş] (SH: 323b). Ayrıca bkz. Anadolu Ağzıları *kırtış* (III) 'şık, yakışıklı' (DS: 2838a).

039–040 kkirsiz [mün]süz. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin

yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 801 r02+Mainz 544 r02. Çince metin: 無垢 [454 c09] *wu gou* (G: 12753 6163). NobelChin: ‘ohne Makel’ [kusursuz] (353).

041 u[lsuz] tüpsüz. Çince metinde karşılığı yok. Boşluk, Berlin versiyonunun yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 801 r04+Mainz 544 r04. *ulsuz tüpsüz* için bkz. DTS: 610. ‘Synonymkompositum’ un anlamı ‘unfounded, false’ [temelsiz, hata] (EtymDic: 446a) değil, ‘maßlos₂’ [ölçüsüz] (Wilkens 2007: 431b) olmalıdır.

043 yétinçsiz. Çince metinde 廣大 [454 c10] *guang da* (G: 6397 10470) karşılığındadır. NobelChin: ‘weit ausgedehnt’ [geniş, genişletilmiş] (353). Krş. 廣大 ‘broad and great’ [geniş] (SH: 432a). *Yétinçsiz*’ in ‘broad’ anlamı için bkz. EtymDic: 892a.

046–047 nizvanılığ bodulmakıg yıdı yukı birle tarkardıñız. Çince metin: 煩惱愛染習皆除 [454 c12] *fan nao ai ran xi jie chu* (G: 3411 8165 15 5562 4087 1437 2638). NobelChin: ‘Die Befleckungen der Leidenschaften und des Begehrens beseitigt er alle’ [İhtiras ve tutkunun kirlerini tamamen temizler] (353). AYKaya: *yiti yokı* (336). *yıdı yukı birle* için Bang–Kaup 1930: Anm. B 56’da ‘mit Stumpf und Stiel’ [artığı ile] anlamı verilmiş, daha sonra R–M: 48/22–49/01’de geçen ifade için Jens Wilkens de aynı anlamı kabul etmiştir (2001: Anm. 0302–0303). Uygur mütercim(ler), Çince metindeki Budist terminolojiye ait 習 *xi* ‘to practise, a custom, a usage’ (G: 4087) karakterini *yıdı yukı birle* ile tercüme etmiştir. Krş. 習 ‘repetition, practice ... intp. *vāsanā*’ [tekrar, uygulama, *vāsanā*’nın yorumu] (SH: 243a); 習 = Skr. *vāsanā* (Hirakawa: 2945 [951a]); Skr. *vāsanā* ‘the act of perfuming or fumigating’ [koku veya tütsü faaliyeti] (MW: 947b). Johannes Nobel, *kleşaların boyanmak ve yapışmak suretiyle varlıklara bulaştığından* (Skr. *ālaya–vijñāna*) bahsedip bunların bulaşma sürecinin Skr. *vāsana* ile ifade edildiğini belirtir. Skr. *vāsanā*’nın Budist terminolojideki anlamının yanında kelimenin asıl anlamı ‘Parfümierung, Durchduftung’ [koku, tütsü] (NobelChin: 55–56, dip. 1; 71, dip. 7) şeklindedir. Dolayısıyla Uygur mütercim(ler), Çince karakteri Skr. Budist terminolojideki anlamı ile Uygurcaya aktarmıştır. Krş. *yıd* ‘scent, odour, smell’ [koku, esasn] (EtymDic: 883a) ve *yuk* ‘remainder of food (bowl)’ [(kaptaki) yemek artığı, bulaşığı] (DLT: 515). Ayrıca bkz. EtymDic: 895a ve DTS: 281b. *yuk*’ un ‘artık, kalıntı’ anlamı daha önce Bang–Kaup 1930: Anm. B 56’da tespit edilmiştir.⁷⁸ Buna ilâveten ayrıca bkz. Anadolu Ağızları *yok* ‘leke, iz, kalıntı, bulaşık’ (DS: 4287a); Kazakça *juk*– ‘toz, boya gibi şeylerin eşyaya yapışması, bulaşması’ (Iskakov 1979: 207). Biz, Uygurcadaki *yıd yuk*’ u ‘artık₂’ anlamıyla, ama Skr. Budist terminolojideki karşılığı *vāsanā* ile tercüme ediyoruz. Krş. *vāsanā* ‘the impression of anything remaining unconsciously in the mind, the

78 Sir Gerard Clauson, *yıdı*’ yı *idi* şeklinde düzeltip ikinci kelimeyi *yok* olarak okur (EtymDic: 883a).

present consciousness of past perceptions, knowledge derived from memory' [akılda şuur dışı olarak kalan herhangi bir şeyin etkisi, geçmiştekilerin şimdiki zamandaki şuuru, akıldan türeyen bilgi] (MW: 947c).

047–048 ürüg uzatı [y(a)rutur] siz nomlug y(a)rukın tınmaksız. Çince metin: 法炬恒然不休息 [454 c12] *fa ju heng ran bu xiu xi* (G: 3366 3008 3919 5551 9456 4651 4034). NobelChin: 'und die Leuchte des *dharma* kommt niemals zum Aufhören' [*Dharma*'nın ışığı hiçbir suretle kesilmez] (353). Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Berlin versiyonunda, St. Petersburg nüshasındaki yıpranmış kısma karşılık gelen kelimenin birkaç harfi korunmuştur: *Y...R* (U 801 v02+Mainz 544 v02). Kanaatimizce boşluk *y(a)rutur* ile tamamlanmalıdır. Çince metinde bu kısımda 然 [454 c12] *ran* 'thus so' [böylelikle] (G: 5551) var. Cümlede *tınmaksız nomlug y(a)ruk* ile *ürüg uzatı* yapılacak iş *y(a)rut-* olmalıdır. 然 *ran* karakteri 'to burn' (G: 5551) anlamına da gelmektedir. Başka bir ihtimal de Uygur mütercim(ler)in burada 然 *ran* ile eşesli başka bir karakter olan 燃 *ran* 'to light a fire' (G: 5552) karakterini görmüş olmalarıdır. Böylelikle, Çince metin daha anlamlı hâle gelmektedir.

050–051 meñi ögrünç [kılır] siz. Çince metinde 能與樂 [454 c13] *neng yu le* (G: 8184 13522 7331) karşılığındadır. NobelChin: 'spendet Freuden' [mutluluk verir] (353).

051 yég yürüg. Çince metin: 第一義 [454 c14] *di yi yi* (G: 10955 5342 5454). NobelChin: 'höchste Prinzip' [en yüce ilke] (353). Krş. 第一義 'the supreme or fundamental meaning, the supreme reality, i.e. enlightenment' [en yüce anlam, en üstün gerçeklik, yani aydınlanma] (SH: 363a); 第一義 = Skr. *paramārtha* (Hirakawa: 2724 [916a]). Altun Yaruk'ta Çince 第一義 [424 a21] karakterlerinin *teriñte teriñ çin kértü yég baştınkı yürüg* ile tercümesi için bkz. R–M: 363/03–04.

051–052 körkitü [nomlayur] siz. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 801 v05+Mainz 544 v05. Çince metin: 爲宣說 [454 c14] *wei xuan shuo* (G: 12521 4805 10164). NobelChin: 'verkündet' [vaaz etti] (353).

052 éncgü nirvan [meñisin]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. U 801 v06+Mainz 544 v06. Çince metin: 涅槃真寂靜 [454 c14] *nie pan zhen ji jing* (G: 8263 8618 589 931 2179). NobelChin: 'Ruhe des Nirvāna' [Nirvāna huzûru] (353). Krş. 寂靜 'calm and quiet; free from temptation and distress; *nirvāna*' [huzûr ve sükûnet, günahattan ve sıkıntıdan uzak olma, *nirvāna*] (SH: 348b); 寂靜 = Skr. *nirvāna* (Hirakawa: 879 [383b]).

053 [t(e)ñrim]. Bu kısım Berlin versiyonunda muhâfaza edilmediği için, boşluğu sadece Çince metne dayanarak tamamlayabiliyoruz. Çince metin: 佛

[454 c15] *fo* (G: 3589). NobelChin: ‘Buddha’ (353).

053–055 [t(e)grim] baştınkı yég nomlarig nomlayu. Çince metin: 佛說甘露殊勝法 [454 c15] *fo shuo gan lu shu sheng fa* (G: 3589 10164 5832 7369 10036 9876 3366). NobelChin: ‘Buddha hat den äüßert hervorragenden Nektar(–gleichen) *dharma* verkündet’ [Buddha, pek muhteşem nektar (gibi) *dharma*yı vaaz etti] (353). Uygur mütercim(ler), 甘露 *gan lu* karakterlerini tercüme etmemiştir. Müteakip kısımdaki cümlelerin nesnesi 甘露 *gan lu* olduğu için olsa gerek, bu karakterler bilinçli olarak tercüme edilmemiştir.

055–056 noş tatıglıg. Çince metin: 甘露 [454 c15] *gan lu* (G: 5832 7369). NobelChin: ‘Nektar(–gleichen)’ (353). Krş. 甘露 ‘*amṛta*, sweet dew, ambrosia, the nectar of immortality; tr. by 天酒 *deva*–wine, the nectar of the gods. Four kinds of ambrosia are mentioned–green, yellow, red, and white, all coming from edible trees and known as 蘇陀 *sudhā*, or 蘇摩 *soma*’ [*amṛta*, tatlı damla, ilâhî tat, ölümsüzlük iksiri; 天酒 *deva*–şarabı, ilâhların nektarı. Dört tür ilâhî tattan bahsedilir: yeşil, sarı, kırmızı ve beyaz. Bunlar 蘇陀 *sudhā* veya 蘇摩 *soma* gibi yenilebilir bitkilerden elde edilir] (SH: 195b). *Noş* < Soğdça *nwş* ‘ambrosia’ [ilâhî tat] için bkz. Gharib 1995: 246b–247a.

057–058 meñülüg nirvanlıg. Çince metin: 涅槃 [454 c16] *nie pan* (G: 8263 8618). NobelChin: ‘Nirvāna’ (353). R–M’de ilk başta ‘*ryqlyq* yazılmış, daha sonra *nyrv’nylyq* şeklinde düzeltilmiştir. Düzeltme önerisi daha sonra UW: 190a’da da sunulmuştur. Buna göre, UW’deki *arıglıg* maddesi kaldırılmalıdır.

063 [orn]atur. Krş. AYKaya: [*il*]etür (336). Bu kısım Berlin versiyonunda muhâfaza edilmediği için, boşluğu sadece Çince metne dayanarak tamamlayabiliyoruz. *ornat*–’ın karşılığında Çince metinde 能住 [454 c18] *neng zhu* (G: 8184 2527) var. Krş. 住 ‘*sthiti*, to abide, dwell, stay, stop, settle’ [*sthiti*, yerleşmek, ikâmet etmek, yaşamak] (SH: 224a). *Ornat*– ‘to settle something, put it to where it belongs, put something right’ [bir şeyi yerleştirmek, düzeltmek] için bkz. OTWF: 781.

071 al altag. Çince metin: 方便 [454 c20] *fang bian* (G: 3435 9187). NobelChin: ‘Hilfsmittel’[araç] (354). Krş. 方便 ‘*upāya*, ... the term is a translation of 偈和 *upāya*, a mode of approach, an expedient, stratagem, device. The meaning – is teaching according to the capacity of the hearer, by any suitable method, including that of device or stratagem, but expedience beneficial to the recipient is understood ...’ [偈和 *upāya*’nın harfçevrimi, bir tür kolaylık, kurnazlık, hile, araç. Dinleyicilerin kapasitesine uygun olarak öğretilen anlam, hile ve yardımcılığı da ihtiva eden uygun yöntemdir, ancak muhatabın menfaatine uygun yöntem olarak anlaşılır] (SH: 154a). *Al altag* ‘die *upāyas* betreffend, *upāya*–’ için bkz. UW: 84b.

072–073 teriñ [bil]ge eriglig. Krş. AYKaya: [*bil*]ge *biliglig* (337).

Boşluk, Berlin versiyonunda korunmuş olsa bile boşluğu sadece Çince metne dayanarak tamamlama imkânına sahibiz, zira Berlin versiyonunda bu kısım daha farklı tercüme edilmiş. Berlin versiyonunda *eriglig* mevcut değil: [*bi*] *liglig taloy* (B 1 = Mainz 656 r01). Çince metinde 智 [454 c21] *zhi* (G: 1784) var. Krş. 智 ‘*jñāna*, knowledge; wisdom; defined as decision or judgment as to phenomena or affairs and their principles, of things and their fundamental laws’ [*jñāna*, bilgi, hikmet; eşyanın tabiatıan ait kuralları ve ilkeler hakkında tefrik etme olarak tanımlanır] (SH: 374b).

074 [kıldıgsız]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. B 1 = Mainz 656 r01. Çince metin: 無邊際 [454 c21] *wu bian ji* (G: 12753 9192 936). NobelChin: ‘keine Grenzen’ [sınırsız] (354). Krş. 無邊 = *uçsuz kıldıgsız* ‘grenzenlos₂’ [sınırsız] için bkz. Semet 2005: 59.

075 “[kamagun teñle]geli. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. B 1 = Mainz 656 r02. Çince metin: 共測量 [454 c21] *gong ce liang* (G: 6571 11698 7015). NobelChin: ‘zusammen ausmessen’ [birlikte ölçmek] (354).

076 [kaltı birök]. Boşluk, Berlin versiyonunun ve Çince metnin yardımıyla tamamlanabilir. Bkz. B 1 = Mainz 656 r03. Çince metin: 假使 [454 c22] *jia shi* ‘if, supposing that’ [eğer, şâyet] (G: 1160 9896).

079 yarım. Çince metin: 少分 [454 c22] *shao fen* (G: 9746 3506). NobelChin: ‘kleinen Teil’ (354). Berlin versiyonunda Çince metinden ayrılan bir tercüme vardır: *yörügin* (B 1 = Mainz 656 r05). *Yörüğ* ‘explanation, interpretation, meaning, formulation, putting into words’ [açıklama, yorum, izah] için bkz. OTWF: 219. Metindeki *yarım*, ‘half’ [yarım] (EtymDic: 968b) anlamında değil, ‘part’ [bölüm, kısım] anlamındadır. Kelimenin bu anlamı için bkz. OTWF: 295.

086 burhan kutı. Çince metin: 菩提果 [454 c24] *pu ti guo* (G: 9153 1103 6627). NobelChin: ‘*bodhi*–Frucht’ [*bodhi*–meyvesi] (354).

097–101 bo munçulayu kop tör[lüg] kılmış ku<v>ra[tmış alku] ağır ayıg kılınç[larig kalsız] öçürüp. Boşlukların kısmen tamamlanması için bkz. *Qylmyş Qwvr'tmyş ... twyrlwk ... //lyr 'yyq Qylynç l'ryq* (B 1 = Mainz 656 r18–19). Çince metinde bu kısımda 能滅諸罪 [454 c26–27] *neng mie zhu zui* (G: 7874 8184 2571 11910) var. NobelChin: ‘alle Sünde tilgt’ [Bütün günahları yok eder] (354). Boşluklardaki *alku* ve *kalsız*’ın Çince metinde karşılığı olmadığı bu kısımlar, Berlin versiyonunda muhâfaza edilmemiştir. Krş. *tsuy érinçü ağır ayıg kılınçig kıl*– ‘Verfehlungen₂ und schwere Sünden begehen’ [sapkınlık yapmak₂ ve günah işlemek] (UW: 304b). Ayrıca *kuvrat*– ‘to collect, assemble’ [toplamak, biraraya getirmek] için bkz. OTWF: 779.

101 ülgülençsiz. Çince metin: 無量 [454 c27] *wu liang* (G: 12753

7015). NobelChin: ‘unermessliche’ [ölçüsüz] (354). Berlin versiyonunda aynı kelimenin *ülüglençsiz* şekli var: *////kl'nçsyz* (B 1 = Mainz 656 r20). Zaten genel olarak, Altun Yaruk’un St. Petersburg nüshasında *ülgülençsiz*, Berlin versiyonunda da *ülüglençsiz* şekli hâkimdir. V. Kitaba ait B1 yazmasına ait fragmanda da *ülüglençsiz* (B 1 = U 619 r03 [RKat. 371]) şekli görülüyor. DTS, EtymDic ve OTWF’de *ülüglençsiz* yok. OTWF: 449’da *ülügle-* ‘divide’ [pay etmek] için sadece Maitrisimit’ten bir tanık gösterilmiştir. Bu tanığa ilâveten ayrıca bkz. Altun Yaruk’un IV. kitabına ait bir fragman B 1 = U 581 r09 [RKat. 343] ve V. kitabına ait bir fragman U 1558 r07 [RKat. 760].

106 burhanlar işi. Çince metin: 佛事 [454 c26] *fo shi* (G: 3589 9990). NobelChin: ‘Buddha–Geschäft’ [Buddha faaliyetleri] (354). Krş. 佛事 ‘Buddha’s affairs, the work of transforming all beings or of doing Buddha–work, e.g. prayers and worship’ [Buddhanın işleri, bütün dönüşümlü varlıkların faaliyeti, Buddhanın faaliyetini yapmak, yani dua edip tapınmak] (SH: 225b).

VI. Berlin Fragmanları

VI.1. Berlin Fragmanlarının Listesi

Fragman No	Katalog No	R–M
U 840 [T II M 12]+U 859 [T II Xanthippe]	RKat. 644	644/22–645/15
U 886+U 2836+U 889 [T II S 32 ^a]	RKat. 645	644/22–645/15
U 789+U 788 [T II S 32 ^a]	RKat. 646	645/15–646/06
U 2940 [T II S 32 ^a]	RKat. 647	645/15–646/06
U 801+Mainz 544 [T II S 32 ^a]	RKat. 648; EKat. 179	646/07–23
U 6374 r01–02	RKat. 649	649/05–07
B 1 = Mainz 656 (T III M 56.6) r01–24	EKat. 30	647/19–649/08

VI.2. Berlin Fragmanlarının Metin Tekâbülü (Alm. *Konkordanz*)

Fragman No	Neşir	Taishō
U 840 +U 859	005–022	454 b28–c03
U 886+U 2836+U 889	005–022	454 b28–c03
U 789+U 788	022–035	454 c03–08
U 2940	022–035	454 c03–08
U 801+Mainz 544	037–053	454 c09–14
U 6374 r01–02	105–107	454 c26–27
B 1 = Mainz 656 r01–24	073–108	454 c21–27

Kısaltmalar ve Kaynakça

ADAMS, Douglas Q[uentin] (1999), *A Dictionary of Tocharian B*, Rodopi, Amsterdam–Atlanta.

Anm. = Anmerkung.

BANG–KAUP, Willi; Annemarie von GABAIN (1930), *Türkische Turfan–Texte IV*, SBAW, Berlin, s. 432–450.

BARUTÇU, F[atma] Sema (1992), “Eski Türkçede Buddha'nın 32 LAKŞAÑASI”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1987*, s. 11–33.

BARUTÇU, Fatma Sema (1987), *Uygurca Sadāprarudita ve Dharmodgata Bodhisattva Hikāyesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Ankara [Yayınlanmamış Doktora Tezi].

bkz. = Bakınız.

Çince = Çince.

dip. = Dipnot.

DLT = DANKOFF, Robert (1982–1985), *Mahmut el–Kāşğarī, Compendium of the Turkic Dialects (Divānū Lugatī–Türk)*, edited and translated with Introduction and Indices, in collaboration with James KELLY, Part I, Harvard University 1982; Part II, Harvard University 1984; Part III, Harvard University 1985.

DS = *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (1993), 12 Cilt, II. Baskı, TDK Yayınları, Ankara.

DTS = NADALYAYEV, V[ladimir] M[ihayloviç], vd. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar’*, Institut Yazikoznaniya, Akademiya Nauk SSSR, Leningrad.

düz. = Düzeltme.

EDGERTON, Franklin (1953), *Buddhist Hybrid Sanskrit, Grammar and Dictionary*, Vol. II: Dictionary, Yale University Press, New Haven.

EITEL, E[rnest] J[ohann] (1888), *Hand–Book of Chinese Buddhism Being a Sanskrit–Chinese Dictionary with Vocabularies of Buddhist Terms in Pali, Singhalese, Siamese, Burmese, Tibetan, Mongolian and Japanese*, Second Edition, Revised and Enlarged, Trübner & Co. London.

EKat. = EHLERS, Gerhard (1987), *Altürkische Handschriften, Teil 2: Das Goldglanzsūtra und der buddhistische Legendenzyklus Daśakarmaparhāvādānamālā*, Depositum der Preußischen Akademie der Wissenschaften (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz, Berlin), Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, Band XIII/10, Stuttgart.

ERASLAN, Kemal (2012), *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.

ERDAL, Marcel (2004), *A Grammar of Old Turkic*, E. J. Brill, Leiden–Boston.

EtymDic = CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth Century Turkish*, Oxford University Press, Oxford.

EWCB = HACKMANN, Heinrich Friedrich (1951–1954), *Erklärendes Wörterbuch zum chinesischen Buddhismus*, Chinesischen–Sanskrit–Deutsch, nach seinem Handschriftlichen Nachlass überarbeitet von Johannes NOBEL, Lieferung 1–6, Herausgegeben von der Religionskundlichen Sammlung der Universität Marburg/Lahn, Leiden.

G = Giles, A. Herbert (1964). *A Chinese–English Dictionary*, Vol. I–II, Second Edition, Revised&Enlarged, Shanghai–London 1912: Paragon Book Reprint Corp. New York.

- GHARĪB, B[adrü'z-zamān] (1995), *Sogdian Dictionary: Sogdian-Persian-English*, Farhang Publications, Tehran.
- HARTMANN, Jens-Uwe (2003). *Sanskrit-Wörterbuch der buddhistischen Texte aus den Turfan-Funden und der kanonischen Literatur der Sarvāstivāda-Schule*, Band 2, Begonnen von Ernst WALDSCHMIDT, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen.
- HAZAI, Georg; Peter ZIEME (1971), *Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gāthās des Meisters Fu" nebst einem Anhang von Taijun Inokuchi*, Berliner Turfantexte: 1, Akademie Verlag, Berlin.
- Hirakawa = HIRAKAWA, Akira (1997), *A Buddhist Chinese-Sanskrit Dictionary*, The Reiyuka, Tokyo.
- ISKAKOV, A[hmedi] (1979), *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*, Tom. IV, Kazak SSR Gılım Akademiyası, Til Bilimi Institutı, Ğylym, Almatı.
- KAYA, Ceval (1994), *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*, TDK Yayınları, Ankara.
- Krş. = Karşılaştırınız.
- MW = MONIER-WILLIAMS, Sir Monier (1899), *A Sanskrit-English Dictionary, Etymologically and Philologically Arranged with Special Reference to Cognate Indo-European Languages*, Oxford.
- NOBEL, Johannes (1950), *Suvarṇaprabhāsottama-sūtra*, das Goldglanz-sūtra, ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus, die tibetischen Übersetzungen mit einem Wörterbuch, Zweiter Band, Wörterbuch Tibetisch-Deutsch-Sanskrit, E. J. Brill, Leiden.
- NOBEL, Johannes (1958), *Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra*, das Goldglanz-Sūtra, ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus, I-Tsing's Chinesische Version und Ihre Tibetische Übersetzung. Zweiter Band, die Tibetische Übersetzung mit kritischen Anmerkungen herausgegeben von Johannes Nobel, E. J. Brill, Leiden.
- NobelChin = NOBEL, Johannes (1958), *Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra*, das Goldglanz-Sūtra, ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus, I-Tsing's Chinesische Version und Ihre Tibetische Übersetzung, I-Tsing's Chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem Photomechanischen Nachdruck des Chinesischen Textes versehen, Erster Band, E. J. Brill, Leiden.
- OTWF = ERDAL, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon*, Vol. I-II, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- PELLIOT, Paul (1944). "Tängrim > Tārim", *T'oung Pao*, Vol. XXXVII/5, s. 165-185.
- r. = recto [ön].
- RKat. = RASCHMANN, Simone-Christiane (2005), *Alttürkische Handschriften: Teil 7*, Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras, Teil 3: Sechstes bis Zehntes Buch Kolophone, Kommentar und Verifizierungen Gesamtkonkordanzen, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, Band XIII/15, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- R-M = *Suvarṇaprabhāsa* (Sutra Zolotogo Bleska), Tekst' Uygurskoy Redaktsii, İzdali V[asily] V[asilyevič] RADLOV i S[ergey] E[fimovič] MALOV, I-IV. Bibliotheca Buddhica: XVII, St. Petersburg 1913-1917. [I-II: 1913; III-IV: 1914; V-VI: 1915; VII-VIII: 1917].
- RÖHRBORN, Klaus (1996), *Die alttürkische Xuanzang-Biographi VIII*, nach der Handschrift von Leningrad, Paris und Peking sowie nach dem Transkript von Annemarie von GABAIN herausgegeben übersetzt und kommentiert, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

- RÖHRBORN, Klaus (2010), *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung, I. Verben, Band 1: ab– – äzüglä–, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- RÖHRBORN, Klaus (2012). “Uygur Filolojisinde Üç Yayım Metodu”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 9/3, s. 7–24.
- SEMET, Ablet (2005), *Lexikalische Untersuchungen zur uigurischen Xuanzang–Biographie*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- SH = SOOTHILL, William Edward; Lewis HODOUS (1937), *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms with Sanskrit and English Equivalents and a Sanskrit–Pali Index*, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. London.
- Skr. = Sanskritçe.
- Taishō = TAKAKUSU, Junjirō und Watanabe KAIKOKU (1925). *Taishō Shinshū Daizōkyō* [大正新修大藏經], Vol. 16, Taishō issaikyō kankōkai [大正一切經刊行會], Tokyo. [No. 665: 金光明最勝王經 jin guang ming zui sheng wang jing]
- UÇAR, Erdem (2012a), “Altun Yaruk Sudur X. Tegziñç, XXX. Bölök [R–M. 657/18–661/12]”, *Gazi Türkiyat: Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 10, s. 165–187.
- UÇAR, Erdem (2012b), “Bodhisattva Ruciraketu'nun Buddha'ya Methiyesi: Altun Yaruk Sudur, X. Tegziñç, XXVIII. Bölök [R–M 649/09–653/07]”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 9/4, s. 82–102.
- UÇAR, Erdem (2013a), *Die uigurische Fassung des Goldglanz–Sūtras, Buch V (Altun Yaruk Sudur)*, eingeleitet, nach den Handschriften aus Berlin und St. Petersburg herausgegeben, übersetzt und kommentiert, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden. [im Druck]
- UÇAR, Erdem (2013b), *Altun Yaruk Sudur: 1 Numaralı Berlin Yazmasının Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını, Açıklamalar ve Dizin*. [Baskıda]
- UW = RÖHRBORN, Klaus (1977–1998), *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien, Lieferung 1–6, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden.
- v. = verso [arka].
- WILKENS, Jens (2001), *Die drei Körper des Buddha (trikāya), das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz–Sūtras (Altun Yaruk Sudur)*, eingeleitet, nach den Handschriften aus Berlin und St. Petersburg herausgegeben, übersetzt und kommentiert, Berliner Turfantexte: 21, Turnhout (Belgien).
- WILKENS, Jens (2007), *Das Buch von der Sündentilgung*, Edition des alttürkisch–buddhistischen Kṣanti Kılğuluk Nom Bitig, Teil I–II, Berliner Turfantexte: 25, Turnhout (Belgien).
- YAKUP, Abdurishid (2006), *Diṣastvustik*, eine altuigurische Bearbeitung einer Legende aus dem Catuspariṣat–sūtra, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- ZIEME, Peter (1996), *Altun Yarıq Sudur*, Vorworte und das erste Buch, Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsūtra (Suvarṇaprabhāsottamasūtra), Berliner Turfantexte: 18, Turnhout (Belgien).
- Zit. = Zitation [atf].